

ԺԱՌԱՆՁԱՐՈՐԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԷՆ

(Հետեւեալ գրութիւնը 18 տարեկան ժառանգաւորի մը օրագրութեան արտատպումն է, գրուած 20 Յունուար, 1940ին)

Մեր Քով Քրիստոս դիւրին չի ծնիր: Բոս գիշերը պակիւլ եւ առտուն հայրիկին ու մայրիկին ծնեՔը համբուրելով Քրիստոսի Մնունդը չի շնորհաւորուիր ու թարմ եւ ուրախ նոր հագուստներու մէջ չի պտտուիր: Բոս պտտարագ կայ, պտտարագ ու պտտարագ եւ երկարածիզ ժամերգութիւն: Առտու կանուխ ելլել կայ, գինովի պէս լուացուիլ ու եկեղեցի վազել կայ ու այդ վիճակով ու այդ հոգեվիճակով Աստուած փառաւորել կայ. մէկ գիշերուան մէջ երեք պտտարագ երգել կայ ու Քունէ վարնուած աչքերով ժամերգութիւն կայ: Բայց ասոնք պէտք է որ ըլլան որովհետեւ Իրաւունքի խնդիր կայ: Ի վերջոյ որպէսզի ասոնք ըլլան, Բեթղեհեմ երթալ կայ: Խնդիր: Տղաք կը թունեն Բեթղեհեմ երթալու եւ չերթալու առաւելութիւններն ու նեղութիւնները. կ'ըսեն թէ երեք տարիէ ի վեր զայցած են, ալ կը բաւէ. ուրիշներ հակառակը: Ոմանք անպայման պէտք է որ երթան՝ երգող են. ուրիշներ՝ բեռ են: Ու այսպէս կուգայ երթալու ժամը. կը հրահանգուի «պաթանիա»ներ տանիլ: Ինչ պէտք կայ «պաթանիա»ի-ներ ու Փոխ Տեսուչին «իմ կամքս է, ուրիշ խօսք չեմ ուզեր»ը, որ կը դառնայ Բանի մը քերաններու մէջ իբր հեզնանք: Օթոյին մէջ սպասել ալ կայ որպէսզի մին իր մոռցած վերաբովան բերէ կամ ուրիշ մը հասնի: Օթոն պէտք է Բալէ փողոցներուն մէջէն ուր ամբողջ կեննքն է: Ու դուն պիտի նայիս պտտուհանէն խնդալով կամ նօսք յուզուով մը պարագային համեմատ: Լաբդիկ սովոր են այսպիսի պարագաներու, երբ տեղ մը կ'երթան խումբով, ընտրել մէկ մը կամ երկու ամբողջ խումբէն ըլլալու աւելի իրարու մօտ ու առանձինն չզգալու ինքզինքնին, Բանի որ կարեւորութիւն չունի ամբողջ ընկերներուն հետ Բալէլ առանց առանցքի մը շուրջ դառնալու: Իմս այս անգամ հայկազիկն էր: Այն տղան է այս որու հետ ամեն շուրի չեմ կրնար յարմարիլ: Ասոր համար է որ մարդիկ իրենց մտերմութեան

շրջանակները կը բաժնեն վաճառականներու, իւրաքանչիւրը իր կալուածին մէջ դաւանելով իր մտերիմը: Այս տրեւումը գրեթէ կարելի չէ գտնել անձ մը որուն յաճմանն ինքզինքն ամբողջութեամբ, այն մարդուն ալ ուր իր դրամը կը բաշխէ բոլոր գրպաններուն մէջ մղուած տեսակ մը անվստահութենէ:

Սիրած եմ նայիլ մարդոց մեծ խումբերու վրայ ու դիտել թէ ինչպէս իւրաքանչիւր մարդ իր գործով կ'արդած է: Կը նայիմ պատուհանէն: Տակաւին երէկ ոտքի ելած տղեկ մը, բոպիկ ու ընթացիկ պարեգօտի մը մէջ, թեւին տակ ծախու թերթ ունի. ուրիշ մը գաւազանի մը վրայ կարկանդակներ է անցուցեր: Ապրուստի հոգը: Ու մանուկ են տակաւին: Որքան կը մեղքնամ խեղճ տղոց, որոնք պտտանի իսկ չեղած պարտաւորուներ են իրենց չթաւորութիւնը միայն զգալ ու տեսնել, ու այդպէս կարճատեւ իրենց աչքերով աշխարհէն բան չառնեն ու չտանին: Ու այդպէս ստիպուած կը ծախեն իրենց մանկութիւնը ու անմեղութիւնը որպէսզի գոնէ անօթի չմեռնին ու պտտանի ըլլան փողոցի մէջ մեծցած պտտանի: Ու մէկու մը բեռը տուն կրեն, պահան ծախեն ձողի մը ծայրէն կամ ջօֆու կանչեն երբ Կիրակի օրով ուրիշներ պոյտի կամ դաշտ են գացեր: Ու մեծնայ ու երիտասարդ դառնայ: Ուրիշ գո՞րծ: Շատ իրեն պէս: Ընտանի՞ք: Ով գիտէ: Սակայն փողոցի մէջ մեծցող մը չունի ընտանիքի ըմբռնում: Իրեն գոհացում պէտք է: Ողջ ըլլան պոռնիկները: Ու օր մը փողոցէն առածը պիտի վերագարձնէ անոր: Յետո՞յ: Բարցնողը ով:

Ու այսպէս ճամբու ընթացքին մէկտեղուող մարդիկ խօսքի իրենց նիւթերով: Թափառողներ: Գործի գացողներ: Խանութպաններ, եւայլն, եւայլն: Մենք ալ անոնց մաս չե՞նք կապեր: Մենք ալ գործ մը ունինք կատարելիք, պարտականութիւն մը: Եթէ ոչ որո՞ւմ մտքէն պիտի անցնէր դուրս հանել մեզ մեր հանդարտիկ ջրջափակէն ուրկէ չերեւի՞ր կեանքին կեանքը: Բոն մեզի համար եկեղեցի մը եւ ուսուցիչներ միայն գոյութիւն ունին ու ամիսը անգամ մը նամակով մը ծակուած պտտը մեր անցեալին, որ անդալող օրերու, ամիսներու, տարիներու թիւէն հետզհետէ կը թանձրանայ:

Օթօն չի կենար սակայն ու տեսերաններ կը փոխէ: Ի՞նչ է կեանքը արդարեւ:

Բիմա պիւնորանոցները իրենց կարգ կարգ փայտէ տուններով, սենեակներով: Զինուոր մը պահակ է, ուրիշ մը նստեր կը ձիւռ ու թերթ կը կարդայ, ուրիշ մը լեցուն գոյլ մը կը տանի: Բոս ալ ուրիշ կեանք: Չգեր են իրենց տունն ու տեղը ու եկեր այդտեղ: ժողովուրդներուն հետ բազմաթիւ փոփոխութիւնը կ'ունենամ: Օթոն պէտք է վազէ. անցուդարձը նօսրացած է ու ճամբու երկու կողմերուն հրեական նորակերտ շէնքեր՝ վիլլաներով: Ով գիտէ ինչ կեանքեր ալ այդ տեղերը կը դառնան:

Երգեր մը կը բարձրանան այս ու այն անկիւնէն, երբեմն կը միանան, բոլորին շրթունքներուն կը բռնկին, մերթ կը կոտորտին ու կը հատնին: Նորեր ու նորեր: Բոլորն ալ գրեթէ նոյնը: Առանձնաշնորհեալ երգեր կան, պէտք է անպատճառ երգուին: Բայց ասոնք ալ կը փոխուին կամայ կամաց: Նորերը նախընտրելի են: Պահերը բաւերով չեն կրնար շինուիլ: Շատ շատ կ'ուրուագծուին անոնք: Ու ես պէտք չունիմ ահագին բառ ծախսելու՝ ըսելու համար թէ ինչպէս մին վարիչին Բթին խոշորութիւնը մատնանշելով, ուրիշ մը այս ու այն դիտողութիւնները ընելով օթոն հասցուց Բթողեհեմ ու մենք մեր գոյքերով ելանք վեր: Ինչ հարկ կայ ըսելու թէ ուղեցիւնք տանիք ելլել ու տեղւոյն Տեսուչը բանալին ասոր Բովն է անոր Բովն է ըսելով մեզ Բաշքշեց: Չէ՞ որ ան ալ իր հաշիւը ունի: Տանիքը կ'աղտօտի, քուրը սառնի՞ն պիտի երթայ եւ ուրիշ Բանիներ: Պէտք կ'ա՞յ ըսելու որ բանալին գտնուեցաւ երբ խոստացուեցաւ ուրիշը վեր չծգել: Միայն ժողովուրդները: Ինչ լաւ է տանիքէն նայիլ վարը հետպիտէ հասնող ժողովուրդին: Արեւը կրնայ մեր կռնակները նեղել երբ մենք կռնած ենք կէս հասակ պատին ու կաղանք Կաղանդին տրուած ուտելիքները: Վարը ճամբուն մէջտեղին երկու աղջիկներ են կեցած իրենց ուսերն ի վար ժապաւէնը Աղբառախնամին: Պէտք է որ մօտենան անցորդներուն զնայանելու «թիֆթ» մը անցնեն կուրծքերէն ու երկարեն թիթեղէ իրենց դրամապանկը: Ու կ'ընեն: Ասկայն աղջիկ են ի վերջոյ ու Բէիկ մը մեծ աղջիկ: Երբեմն իրենց տեղ կը զրկեն Բովերին կեցող պահեստի փոքրիկ տղեկը միշտ պանապան պատուերներով: Ոմանք կը մերժեն, ուրիշներ չեն կրնար մերժել. կան ալ որ ներքին հակակրօութիւն մը ունին այդպիսի գործերու

Նկատմամբ:

Ու կեանքը կը դառնայ: Ան արագայի ծրագիրներ չունի: Ազգայն չէ կեանքը: Ներկայ է ու այդ է իր անուշուրիւնը:

Կ'ըսեն թէ կէսօր է եղած, հայր Սուրբը վարը մեզ կը կանչէ: Անոթի կամ կուշտ պարտաւոր ենք երթալ: Մեզի յատկացուած սրահին մէջ կը տեսնենք վարդանը, մեր ճաշարանապետը որ սակառով ուտելիք է բերեր մեզի: Առաջին անգամ այդտեղ զգացի թէ վարդանն ալ ապրուստ մը ունի հանելիք ու այդ է որ կ'ընէ: Մինչեւ այդ տուն զինք մեր դպրոցին մէջ էի տեսեր: Մեզմէ մէկն էր ան ալ: Ու ասիկա քնական էր: Կիմ տեսայ թէ ինքն ալ կը Նմանէր այն մարդոց զորս Քիչ առաջ տեսայ: Ու ասիկա այն աստիճան յանկարծական նորութիւն մը տպեց վրաս որ վարմացայ ալ: Ու երբ մեզի կարգով հաս ու կարագ կը բաժնէր, իր ընտանեացած ձեւերուն մէջ կ'ուզէի գտնել գործի մարդուն հոգեբանութիւնը եւ գտայ ալ: Քիչ չվարմացայ նաեւ երբ նոյն ակնոցով դիտեցի ընկերներս ալ ու հայր Սուրբն ալ: Անոնք ալ տարբեր տարբեր թիփեր էին ու այդպէս մէկտեղուած: Զարմանալի չէ՞ արդեօք երբ ինքզինքս ալ տարբեր զգայի: 'Ես ես չէի:'¹ Ես ալ անոնց պէս անհատ մըն էի դարձեր: Սակայն ոչինչ արտասուվոր, ամէն ինչ կ'ըլլար ինչպէս որ պիտի ըլլար: Մեր մէջ կային պզտիկներ ալ, որոնք առաջին անգամ պիտի տեսնէին Մանուկը Բեթղեհեմի մէջ: Ու քնական է որ հարցնէին թէ ինչ պիտի ըլլար, ե՞րբ պիտի ուտէին:

Ինչու այդ հարցումները չի տանին այն օրերուն երբ նոր էի եկեր ու չէի գիտեր այդ բոլորէն, ու Բեթղեհեմէն եկող ընկերներ կը պատմէին գիշերուայ ուրախութիւններէն, մինչեւ առտու չքանալէն ու մանաւանդ ճաշարանէն որ ու պատրման անուանի էր Բանի որ ամբողջ տարուայ ընթացքին այդ օրը միայն կ'ուտեն: Այն օրերը... Կը պատմուէին թէ որքան առտու էր ամէն ինչ. ոմանք ապսպրանքի համաձայն թուղթի մը մէջ Բանի մը կտոր պատրմա կը բերէին գէթ բերանները հոտեցնելու:

Առաջին տարին ինձի համար Բեթղեհեմը տեղ մըն էր ուր թեւեւ անբուն կը մնայ, սակայն պատրմա կ'ուտեն: Ու այդ նախանձելի էր: Ինչո՞ւ իմ ծայնս ալ կիրթ չըլլար

որ ես ալ երթայի:

Երկրորդ տարին զայի սակայն ու այդ օրէն յիշողութեանս մէջ մնաց մինչեւ ժամը տասը անցուած ժամանակը՝ մեզի յատկապէս սրահին մէջ, ու հայր եղիշէն, Տեսուչը, մեր հոգին էր: Յստակ չեմ յիշեր թէ ինչպէս անցաւ օրը, սակայն չեմ կրնար մոռնալ որ այդ օրը համով անցաւ ջնոքիւ Տեսուչին:

Երրորդ տարին ալ զայի: Մեր կառավարիչն էր Փոխ-Տեսուչը, հայր Արթուրն էր այս անգամ: հայր Արթուրն կը սիրէ Բնանալ ու արգիլեց աղմուկ հանելը սրահին մէջ: Ու այդ օրէն ալ միտքս մնացեր է այդ դժգոհութիւնը:

Չորրորդ տարին ալ զայի: Կ'ուզէի երթալ ու չէի ուզեր երթալ: հիմա ալ մեծցած եմ կը կարծեմ ու միտքս կուգայ թէ վերջին տարիս է: Ալ ուրիշ օր չունիմ այսպէս անցնելու:

Ինչ պէտք կայ խօսելու պատարագներէն, որոնց ընթացքին կէս Բուն վիճակի մէջ անոնց վերջանալուն մասին կը խորհէի: Կ'երգէի սակայն, երգել մը անգիտակից ու մեքենական: Արդէն Բիչ անգամ երգածներուս իմաստ եմ տուած: Անոնք չոյլ բառեր են որոնք կը Բաշքըուին իրենց խաղերուն համեմատ: Երբեմն բառերուն մեղմեցաւ կուգայ, Բանի որ խեղճերը իմաստ պարպուելէ ետք ինչ արժէք ունին: Չայներ: Երբեմն կը մեղմեցած ժողովուրդին մեծ մասին ու մեզի երգողներուս, Բանի որ կ'ընենք այնպիսի պարտականութիւն մը, որու միջոցները, բառերը, անկենդան են, չունին աւիշը, կենսահիւթը: Մենք մեզի չե՞նք խաբեր արդեօք: Տարօրինակ է երբ երբեմն ալ մեղմեցած Աստուծոյ, որու կ'ուզուին ամէն օր այսքան անի՛աստ բառեր՝ հեղեղի պէս: Թերեւս ինք կը խնդայ աստուածային այս կառավարչութեան վրայ եւ իրաւունք ունի: Եւ ինչո՞ւ չխնդայ երբ ես իսկ կը խնդամ տեսնելով թէ ինչպէս յոյներ, լատիններ ու հայեր միշտ կուտի մէջ են թիպ մը աւելցնելու իրենց սուրբ տեղերուն վրայ, կանթեղ մը աւելի կախելու, բուրվառ մը աւելի ընելու, քան մը աւելի ըսելու այդ սրբապաշտներուն վրայ: Ու այս բոլորը կ'ըլլան աւելի փառաւորելու զԱստուծո:

Ծնունդ գիշերով մասնադատական ժամը 12ին վարը Այրիկ մեջ մեր երգը ռադիոյի առնուեցաւ մինչեւ 1-ին Բառերի մնացած: Երբ «Փառք ի Բարձունս» կ'երգէինք Բայր Շաւարշը հեռուէն՝ խումբէն դուրս, կ'ընկերանար մեզի ու կը խնայար: Ձափ տուողը մեզի Բայր Կոմիտասն էր, պատասխանատուն մեր յաջողութեան: Երբեմն Բայր Շաւարշը այնքան կը պոռար որ Բայր Կոմիտասը ձեռքի ու դէմքի կարելի ձեւերը կ'ընէր վայն լոցնելու: Ուրիշ վարդապետներ ալ ետ կը դառնային վայն սաստելու: Կը լուր Բիչ մը ու հազիւ կէս վայրկեան անցած դարձեալ իր անտանելի ծայնը ու դարձեալ վարդապետներուն վանալան ձեւերով սաստը: Թեեւ ես ալ իրենց պէս նոյն վզացումով էի լեցուեր դէպի Բայր Շաւարշը, սակայն հաճոյք մըն էր ինձի՝ վարդապետներուն այդ արտայայտութիւնները դիտել: Ամէն անգամ որ լուր կը վախճայի որ չըլլայ թէ դագրի: Քիչ ետք կը վերսկսէր: Միւսները կը նեղուէին, ձեռք կը բարձրացնէին, շշուկ կը հանէին: Ես զոհ էի: Այս դրուագը թեւ պարզ բան ու իբրեւ այդ յիմար կը թուի, սակայն ես մեջը տեսայ մարդոց նկարագրին մէկ կողմը, զոր չկրնալով իբրեւ հաստատուն իրողութիւն ըսել իր տարազով, ստիպուեցայ պատմել վերինը:

Որքան որ Ծնունդը մեզի սուգ կը նստի իբրեւ յոգնութիւն, ան աւելի սուգի կը նստի վանքի Բսակին: Ով չերթար Բեթղեհեմ երբ վանքը ճրի կերակուր կը բաժնէ: ժողովուրդ, ռատիկան, Վիսուր, աշխատաւոր: Պնակ առնողը կը վազէ ու չի հարցուիր թէ ով ես դուն: Մօտէն չեմ գիտեր: Կ'ենթադրեմ թէ ինչ վեղձումներ կ'ըլլան ծախսէն դուրս: Միայն ուտելի՞մք: Երեւակայեցէ՛ք ամբողջ մը թափուեր է վանք ամբողջ գիշերուան մը համար ու անոնց մէջ կան գինովցողներ, փողոցայիններ, դուռնէրնին լարած որսորդներ: Գիշերը տանիքն ենք: Մեջտեղը փոսի մը մէջ է բակը ուր լուսնի լոյսով կը պարեն: Այս տարի այնքան ժողովրդական գոյն չունէր պարը: Բ.Մ.Բ.Մ. ի սկառուները կ'աջակցեցան եկեր էին, նուագարանն ալ հետերնին: Քանի որ սովորութիւն է որ ամէն տարի պարեն այդ տեղը, պարեցին ապարուած ծափերու եւ խանդավառութեան մէջ: Կ'երգուին յեղափոխական երգեր, նման «Բ.Յ.Դ. ի սուրը շողջողայ»ին ու Բովս Սիվրի Սիւնէկը, Յովհաննէս Կարապետեանը, կը խանդավառուի տեսնելով թէ ինչպէս

ազգային երգեր կ'երգուին: Բետը կ'ուսենանք վիճաբանութիւն: «Դուսն հայ չես»ներ: Չեմ կրնար հասկնալ թէ հայ ըլլալ չի նշանակեր գինովութեան կամ պարի առնել, յեղափոխական երգեր երգել, ընդհակառակը առոնք անպատուութիւն են այն հերոսներուն, որոնք «սուր շողացուցին»: Բիմակուայ մեր ազգային ճիւղները այդ վիճակին է հասեր: Գինովութիւն, պար, պէզվէկութիւն պէտք է որպէսզի մտքերնիս զան այդ երգերը ու մենք ազգասէր ըլլանք: Այդ պահուն լատինաց վանքը քնակող Բանի մը անգլիացի պիւնտրներ կուզան մեր Բով. հետերնին կ'իյնանք, մենք իրենցմէ երգ կ'ուզենք, իրենք մեզմէ: Կ'երգենք Բանի մը ֆրանսերէն երգեր. երբ անգլերէն կ'ուզուի՝ կ'առաջարկենք «God save the King»ը ու զրեթէ բոլորը գեղոհութեամբ կը մերժեն: Մերինները չեն հասկնար Քիչ ետք դարձեալ Նոյն երգը կ'առաջարկեն ու այսպէս Բանի մը անգամ Նոյն մերժումին հանգիպելով ու չեն հասկնար թէ ինչ կ'արժէ անոնց համար այդ երգը եւ ինչպիսի առթիւ է որ կ'երգուի. իսկ մերինները հայերէն ոչ մէկ երգ կը գտնեն ու կ'երթան կուզան մեր Բայլերգը կը սկսին եռաձայն. ամէն մէկը իր տեղէն ու հազիւ տուն մը ըսած կը ձգեն երգը խայտառակ վիճակի մէջ: Երգերու յարգը գիտնալն ալ արժէ մը կը թելադրէ: Այդ է պատճառը որ մեզի համար ամէն երգ արժէպրկուած է հիմակ ու զրեթէ մեր ջիւղերուն չազդեր, մինչ անգլիացիները, օրինակի համար, գիտնալով պէտք եղած տեղը միայն գործածել իրենց երգերը, անոնք կը մնան թարմ ու հետզհետէ աւելի ազդեցիկ՝ իրենց ուսին ուսնեալով այդ երգերով ջահուած փառքեր:

Վարը բակը լեցուն է տակաւին: Միայն լուսնի լոյս մը կայ ու վանգակառան զազաթի խաչին լոյսին ցուլքը, որ պատին վարնուելով քակ կ'իյնայ: Տանիքէն դիմաստուերներ միայն կ'երեւին: Մինակ եմ: Ոմանք կը ճեմեն խօսակցելով, ուրիշներ կ'երգեն թեթեւ ծայրով մը, մէկ կողմն ալ խուճկ մըն է կապուեր: Շոած՝ կէս-հասակ պատին վրայ, վար կը նայիմ ու չեմ շարժիր: Միայն աչքերս դիրք կը փոխեն: Աչքերս կը զգա՞ն թէ կը մտածեն երբ ինձի կը խօսին մազերու խորձերէ, որոնք միշտ անուշ շարժուածք մը ունին, աչքերէ որոնց քայտորութիւնը չի տրուիր, Քիթի, քերանի, այտերու, հազուստի ու չեմ գիտեր այն հազար մը մանրամասնութիւններու չեմ գիտեր ինչ ներդաշնակութենէն, որ աչքէ աւելի սրտի կը խօսի: Շարժումներու քննութիւնը, ծայրնը

վերջապես ամեն ինչ, հմայող բան մը ունին որ զաղտնիքն է իրենց եւ վոր իրենք իսկ չեն գիտեր եւ կամ իրենք ալ կը ջանան արձեցնել այդ: Այդպէս կենալ ու նայիլ: Բանդարտ սակայն: Ատոր անուշուրթիւնը խռովքին մէջ չէ: Թող ներուի ինծի նմանութիւն մը վոր վռնել ջանացի մտքէս բայց ի վոր: Երբ մարդ ինքզինքը գիտացը գնել ուզէ այգիսի տիպար էակի մը, պիտի նմանի այն Բահանային որ ինքզինք պիտի մաքրէ խորան ելլելէ առաջ, Բանի որ չի կրնար, սիրտը չի տանիր Աստուծոյ գիտաց ելլել անսուրբ վիճակի մէջ, ու մարդը նոյնպէս կարծես մեզանչաձ կ'ըլլայ ու անարժան երեսը նայելու իր կուռքին ու միշտ պիտի ուզէ աւելի կտտարեալ ըլլալ, աւելի ազնուանալ հասնելու անոր, արժանանալու անոր նոյնիսկ միակ ուշադրութեան: Անշուշտ այսպիսի քայտորութիւններ ձիձաղելի կը թուին: Սակայն այսպէս է անոնց համար որոնց աչքին Քող չկայ զիրենք հեռու պահող խորհուրդէն: Այսպիսիները կը նմանցնեմ այն Բուրմին որ գիտէ թէ այն կուռքը վոր կը պաշտէ ժողովուրդին առջեւ՝ Բարէ է եւ անկէ անդին չանցնիր ու կը խնայ ժողովուրդին յիմար դիրքահաստութեան վրայ: Այսպիսին աւելի թշուառ է Բան այն որ ինքզինք կը խաբէ: Ի՞նչ է հաստքը եթէ ոչ ինքնախորութիւն: Բայց հատաժողով մարդիկ կ'ընեն աւելին Բան գրական գիտութիւնը: Ահա հոս է կրօններու առաւելութիւնը գիտութենէն, ուր զաղտնիք չկայ: Այն կրօնին մէջ ուր հաստալիք չկայ, ան կաւէ է ու արդէն գոյութիւն իսկ չի կրնար ունենալ:

Չեմ գիտեր, կրնայ ըլլալ որ իրականութիւն չըլլան այս զգացումներս կամ մտածումներս: Կրնայ ըլլալ որ այս բոլորը արդիւնք են մեր չորս զտտերու մէջ արգելափակումին: Որոշ կերպով կը զգամ թէ չորս տարուայ ընթացքին քաւական վայրենացած եմ, հակառակ անոր որ Բալէպ ալ ամչկոտ էի ու պպտիկ, սակայն այսօր ալ չէի: Շատ անգամ կը կարմրիմ երբ աչքերս ուրիշ աչքերու հանդիպին: Զգացումներս չունին դէպի զարդելիին ջիղերը, ատկա բան չըսեր ինծի: Աւելի ազատ ու քանսստեղծական է փնտռածս, բնութեան պէս երբեմն արեւոտ, տաք եւ գոյնի խաղերով եւ կամ այսպիսի, մասնաւոր այսպիսի լուսնային գիշերուայ մը սերը՝ թորմ, շունչոտ, ստուերային, ուր աւելի ազատ կը զգաս ինքզինքդ: Այս խտելական սերը աւելի անուշ կը թուի ինծի: Լուռ եւ աչքէ հեռու անկիւն մը երազել: Եւ սակայն այս ամէնը

մինչեւ ուր: Քովս ջջուկ մը: Կը դառնամ: Երկու սեւ կերպարանքներ են, կը ճեմեն:
 Վարդապետ են. ցած ջջուկի մը մէջէն կ'երգեն: Կը նայիմ իրենց ետեւէն: Ես ալ,
 ես ալ քոռոնց պէս օր մը: Պատասխան չունէի: Ստուերները մութին կը խառնուէին:
 Շջուկը ալ չէր հասներ:

Մինաս Գասպարեան

(որ Վանքէն հեռացաւ եւ աւելի վերջ հրաուիրուեցաւ Ամերիկա,
 ուր ջարուակեց իր Աստուածաբանական ուսումը եւ ապա 1948ին
 ձեռնադրուեցաւ Քահանայ Առաջնորդ Տիրան Արք. Ներսիսեանի
 ձեռնով եւ անուանուեցաւ Տ. Առնակ Քհ. Գասպարեան)